

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Norsk cøliakiforenings ungdom

v/nestleder Vegard Jensrud

Postboks 4725 Nydalen

0421 OSLO

Vår ref.

Deres ref.

Dato:

09/664-37-AKL

11.02.2011

UTTALELSE I KLAGESAK OM CØLIAKERE OG FØRSTEGANGSTJENESTE

Likestillings- og diskrimineringsombudet viser til klage av 11. mars 2009 fra Norsk cøliakiforenings ungdom. Ombudet beklager lang saksbehandlingstid.

Norsk cøliakiforenings ungdom (NCFU) hevder at cøliakere diskrimineres ved at de ikke får avlegge førstegangstjeneste.

Likestillings- og diskrimineringsombudet har kommet frem til at Forsvaret v/Vernepliktsverket ikke handler i strid med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 4 ved at cøliakere ikke innkalles til førstegangstjeneste.

Likestillings- og diskrimineringsombudets uttalelse kan bringes inn for Likestillings- og diskrimineringsnemnda. Fristen er tre uker fra Norsk cøliakiforenings ungdom har mottatt dette brevet, se vedlagte orientering.

Med vennlig hilsen

Elisabeth Lier Haugseth, avdelingsleder
Anne Kirsti Lunde, seniorrådgiver

Vedlegg: 1. Likestillings- og diskrimineringsombudets uttalelse av 11. februar 2011
2. Orientering om at uttalelsen kan bringes inn for Likestillings- og diskrimineringsnemnda

Kopi: Vernepliktsverket, Postmottak, 2617 Jørstadmoen

OMBUDETS UTTALELSE

Sakens bakgrunn

Ombudets fremstilling av saken bakgrunn bygger på partenes skriftlige redegjørelser i saken.

Under sesjon foretas en klassifisering av de vernepliktige, hvor det settes en

helse- og kunnskapsprofil som utgjør grunnlaget for uttak til tjeneste. Ved medisinsk klassifisering på sesjon gis et vurderingssiffer på de enkelte forhold i en skala fra 1 og opp til 9, hvor 9 er beste vurdering.

Forsvarets sanitet har utarbeidet "Publikasjon nr 6 retningslinjer for militær helsetjeneste og legebedømming (FSAN P6)". Under punkt 3.10.12 i FSAN P6 vurderes personer med cøliaki som "ikke tjenestedyktig" (vurderingssiffer 1), dersom diett fremdeles gir symptomer, og "tjenestedyktig" (vurderingssiffer 4) dersom man er symptomfri med enkel diett. Personell som får kjennelsen "ikke tjenestedyktig" skal slettes og gis fritak for verneplikt. Vurderingssiffer 4 er ikke tilfredsstillende for å kunne gjennomføre førstegangstjeneste eller befalsutdanning i dag, med noen få unntak.

Partenes syn på saken

Norsk cøliakiforenings ungdom:

NCFU hevder at cøliakere møter ulik praksis når det gjelder avtjening av førstegangstjeneste. Friske gutter og jenter som lever på glutenfri diett blir i mange tilfeller avvist før sesjon via brev på grunn av opplysninger fra NAV, eller de blir avvist fra tjeneste på sesjon. Norsk cøliakiforenings ungdom mener det er diskriminerende at cøliakere mekanisk ekskluderes fra avtjening av verneplikten, med alle de mulighetene og fordelene førstegangstjenesten gir.

NCFU viser til at mange cøliakere er veldig motiverte for å avlegge førstegangstjeneste, og førstegangstjenesten gir en flott mulighet for lederutdanning og andre utdanninger som kan åpne for spennende jobbmuligheter. Cøliakere ekskluderes derfor fra det militære arbeidslivet. Utført verneplikt, utdanning og arbeidserfaring fra forsvaret sees også på som en stor fordel av mange arbeidsgivere, og det kan i forbindelse med jobbsøking anses som negativt ikke å ha avtjent verneplikt.

NCFU anfører at Forsvarets nåværende bruk av vurderingssiffer som grunnlag for innkalling til førstegangstjeneste er irrelevant, hvor cøliakere gis vurderingssiffer 1 eller 4, er irrelevant. NCFU mener Forsvaret må gi en saklig begrunnelse for hvorfor cøliakere ikke kan avtjene verneplikt, uavhengig av vurderingssiffer og gjengelde klassifiseringssystemer. NCFU mener at alle cøliakere bør få møte på sesjon for å få en individuell vurdering av stridsdyktighet. De ulike regionene har i dag en ulik praksis. Noen cøliakere kalles ikke inn til sesjonen overhodet, mens andre kalles inn til sesjon men blir ikke kalt inn til tjeneste. Det forekommer også episoder hvor cøliakere har blitt sendt til rekruttskolen, men deretter har blitt sendt hjem etter at overordnede fant ut at vedkommende hadde cøliaki. Dette til tross for at Forsvarets kantine har tilbudt glutenfri mat.

NCFU mener Vernepliktsverket har ansvar for å rekruttere soldater til alle avdelinger av Forsvaret. I flere av avdelingene kan Forsvaret med enkle grep tilrettelegge for førstegangstjeneste og utenriktjeneste for en cøliaker. NCFU viser til at tilpasninger for førstegangstjeneste gjøres blant annet på grunnlag av kulturelle og religiøse oppfatninger.

NCFU anfører videre at kilder fra Forsvaret informerer om at det finnes glutenfri mat i kantinene på flere leire, herunder rekruttskolen på Madla, Stavanger. Dette på grunn av yrkesmilitære som har blitt diagnostisert etter utført verneplikt. Forsvaret viser med dette til at glutenfri diett ikke er til hinder for en militær tilværelse.

NCFU er av den oppfatning at cøliakere er stridsdyktige, da dagens moderne krig er et liv i en militærbase i Afghanistan i seks måneder. Der er det kantiner som fint kan servere også glutenfri kost. Videre vil et større fartøy tilhørende Sjøforsvaret ofte medbringe nødvendige rasjoner, og om lageret der den glutenfrie universelt tilpassede maten skulle gå tapt i en stridssituasjon, vil sjelden matrasjoner være et problem uavhengig av diett. Ved tjeneste på et større marinefartøy vil fartøyet med enkelthet kunne medbringe glutenfri proviant til de soldatene som trenger det. Tilsvarende vil gjelde ved en større luftforsvarsbase.

NCFU viser også til at produsenter som Drytech/Real turmat og Fields Meals, som er samarbeidsleverandørene til forsvaret, har utviklet stridsrasjoner som er glutenfrie, laktosefrie og vegetar. Dersom det ikke er ønskelig med flere stridsrasjoner kan Forsvaret universalisere alle sine stridsrasjoner til å bli glutenfri.

NCFU viser til at det amerikanske forsvarsdepartementet for et par år siden bestemte seg for å ta inn flere grupper mennesker i det amerikanske forsvaret. Dette gjaldt tidligere kriminelle, allergikere og funksjonshemmede. Grunnen til dette var todelt; de hadde behov for soldater og de mente at

utviklingen innen medisinsk forskning, ernæring og teknologi kunne tilpasse behovene til de som trengte det. NCFU mener at når hovedsamarbeidspartneren til Norge i NATO, USA, klarer å få til dette bør også Norge klare det. Det vises herunder til NCFUs argumentasjon om at livet på en militærbase eller på øvelse med cøliaki ikke bør være noe problem.

Forsvaret v/Vernepliktsverket:

Vernepliktsverket bestrider at det er lovstridig diskriminering at cøliakere ikke får avlegge førstegangstjenesten.

Vernepliktsverket viser til at alle norske mannlige statsborgere etter utskrivning er vernepliktige fra 1. januar i det året han fyller 19 til utgangen av det året han fyller 44, jf. vernepliktsloven § 3. Det er en plikt, men ingen rettighet, å avtjene verneplikten. Det er til enhver tid Forsvarets behov som er styrende for hvor mange Vernepliktsverket kaller inn til førstegangstjeneste. Forsvarsgrenene setter høye krav til kvaliteten på soldatene som kalles inn. Det innebærer at mange av de som blir klassifisert som tjenestedyktige på sesjon ikke er aktuelle for førstegangstjeneste, men plasseres i tjenestereserven.

Vernepliktsverket viser videre til at den vernepliktige kalles inn til sesjon. Under sesjonen settes en helse- og kunnskapsprofil som utgjør grunnlaget for uttak til tjeneste. Etter sesjonen blir den enkeltes mulighet for å avtjene verneplikt vurdert opp mot de kravene som stilles til hver enkelt stilling. Vernepliktsverket kaller inn cirka 10 500 av hvert årskull på totalt 60 000 til førstegangstjeneste. Disse er alle selektert ut fra vurderingene som gjøres på sesjon. Kravene som stilles for å bli innkalt til å gjennomføre førstegangstjeneste i dag er meget høye.

Ved medisinsk klassifisering på sesjon gis et vurderingssiffer på de enkelte forhold i en skala fra 1 og opp til 9, hvor 9 er beste vurdering. Avdelingene "bestiller" soldater, og stiller i "bestillingen" krav til laveste vurderingssiffer på de enkelte forholdene.

Forsvarets sanitet har utarbeidet "Publikasjon nr 6 retningslinjer for militær helsetjeneste og legebedømming (FSAN P6)". FSAN P6 er under stadig revidering, og hovedformålet med denne er å sikre ensartet klassifisering og seleksjon av militære mannskaper i forsvaret. Under punkt 3.10.12 i FSAN P6 vurderes personer med cøliaki som "ikke tjenestedyktig" (vurderingssiffer 1), dersom diett fremdeles gir symptomer, og "tjenestedyktig" (vurderingssiffer 4) dersom man er symptomfri med enkel diett. Personell som får kjennelsen "ikke tjenestedyktig" skal slettes og gis fritak for verneplikt.

Vurderingssiffer 4 er ikke tilfredsstillende for å kunne gjennomføre førstegangstjeneste eller befalsutdanning i dag, med noen få unntak. Unntakene er leger og annet akademisk vernepliktige befal. Slik bestillingen ligger nå, der mange skal benyttes i svært aktiv tjeneste, har Forsvaret svært få stillinger som godkjenner vurderingssiffer 4 på noen av de forholdene som registreres på sesjon. Dette medfører at uavhengig av om det er syn, armer, ben, rygg, hud eller annet der personell får 4 på et vurderingssiffer vil svært få av disse motta innkalling til tjenestegjøring. Vurderingen tjenestedyktig er med andre ord ikke samsvarende med de krav som den enkelte avdeling stiller til sine soldater.

Vernepliktsverket viser dessuten til at enhver utskrivingspliktig i Norge skal kunne tilfredsstillere kravene til utenlandstjeneste. Hvis en person med cøliaki skal kunne tjenestegjøre må Forsvaret kunne ha tilgjengelig glutenfri kost til enhver tid og ethvert sted. Dette vil kunne la seg gjøre under stasjonære installasjoner, men kan være et problem under felttjeneste og skarpe oppdrag utenlands.

I dag er det 720 soldater som tjenestegjør i internasjonale operasjoner til enhver tid. Internasjonale oppdrag er frivillig tjeneste, og Forsvaret må sørge for at det finnes et godt nok rekrutteringsgrunnlag til å kunne dekke de stillingene Norge har forpliktet seg til å stille med. Normalt roterer personellet hver sjetten måned, og Forsvaret har sagt at etter å ha vært ute i en operasjon i seks måneder skal det normalt gå tre perioder (18 måneder) før en eventuell ny utstasjonering.

Vernepliktsverket viser videre til at 50 % av de som gjennomfører førstegangstjenesten blir disponert til heimevernets styrkestruktur etter to år, og skal da gjennomføre årlige øvinger i 4 – 6 dager frem til de fyller 44 år (55 år for befal). I tillegg skal personell i/etter førstegangstjenesten være søkergrunnlaget til befalsskolen, krigsskolen, frivillige til internasjonal tjeneste eller til innsatsstyrken til Heimevernet. For alle disse kategoriene er det krav om vurderingssiffer 6 eller bedre på helse. En tilrettelegging for cøliakere for at de skal kunne gjennomføre felttjeneste i fred vil føre til at de får gjennomført førstegangstjenesten, men de kan ikke uten spesiell tilrettelegging nyttes i krise eller krig.

Grunnen til at Forsvaret gjennomfører førstegangstjenesten er at forsvaret skal utdanne personellet til å løse nasjonalt og internasjonalt oppdrag innenfor gitte økonomiske rammer. Utdanningen som skjer gjennom førstegangstjenesten er for å gjøre personer i stand til å fungere i krise/krig nasjonalt eller internasjonalt. Unntakene er til enkelte stillinger som leger, farmasøyter og tannleger, som vernepliktig akademisk befal. Disse er inne til tjeneste i kraft av sin sivile utdanning. Vernepliktsverket avviser derfor at de foretar en ekskludering av personell med nedsatt funksjonsevne, men gjennomfører en reell individuell vurdering av den enkeltes funksjonsevne opp mot de kravene som stilles til personell som skal tjenestegjøre i Forsvaret i dag.

Rettslig grunnlag

Ombudet kan gi uttalelse om et forhold er i strid med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven eller ikke, jf. diskrimineringsombudsloven § 3 tredje ledd, jf. § 1 annet ledd nr. 3.

Direkte og indirekte diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne er forbudt, jf. diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 4 første ledd.

Med direkte diskriminering menes at en handling eller unnlattelse har som formål eller virkning at personer på grunn av nedsatt funksjonsevne blir behandlet dårligere enn andre blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon.

Med indirekte diskriminering menes enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnlattelse som fører til at personer på grunn av nedsatt funksjonsevne stilles dårligere enn andre.

Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller dem som forskjellsbehandles, anses ikke som diskriminering etter loven her. Forskjellsbehandling i arbeidslivet må i tillegg være nødvendig for utøvelsen av arbeid eller yrke, jf. diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 4 fjerde ledd.

Dersom det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at det har skjedd diskriminering, skal det legges til grunn at diskriminering har funnet sted, hvis ikke den som er ansvarlig for handlingen, unnlattelsen eller ytringen sannsynliggjør at det likevel ikke har skjedd diskriminering, jf. diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 13.

En påstand om diskriminering er ikke nok til at ombudet kan konkludere med at det er ”grunn til å tro” at diskriminering er skjedd. Påstanden må støttes av andre opplysninger eller sakens omstendigheter for øvrig.

Ombudets vurdering

Ombudet skal ta stilling til om ungdom med cøliaki diskrimineres i strid med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, ved at de ikke får avlegge førstegangstjeneste.

Er cøliaki å anse som nedsatt funksjonsevne?

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven inneholder ingen definisjon av begrepet nedsatt funksjonsevne. Det fremgår av forarbeidene at med nedsatt funksjonsevne etter loven menes tap av eller skade på kroppsdel eller i en av kroppens funksjoner. Allergi nevnes her som eksempel på nedsatt funksjonsevne, jf. Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) punkt 9.4.8 side 90. Det er ikke, verken i loven eller etter forarbeidene, stilt noen krav til varighet eller alvorlighet for at en tilstand skal kunne anses som en nedsatt funksjonsevne som er vernet mot diskriminering. Det fremgår likevel klart av forarbeidene at det ikke omfatter forbigående og rent bagatellmessige forhold som ikke påvirker funksjonsevnen i nevneverdig grad. Lovgiver har lagt opp til at varighet og alvorlighet må vurderes i hvert enkelt tilfelle (Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) punkt 9.4.8 side 91-92). Funksjonsnedsettelse som følge av allergi nevnes som eksempel på et forhold som er vernet i forarbeidene til loven, jf. Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) punkt 9.4.8 side 90.

Cøliaki er en tarmsykdom. Når tynntarmen utsettes for proteinet gluten, fører dette til en reaksjon i tarmen som gjør at tarmtottene skades (totteatrofi). Dermed reduseres evnen til å oppta næringsstoffer, og det kan oppstå mangel på vitaminer og mineraler. Vanlige symptomer på cøliaki er diaré, oppblåst mage, magesmerter, vekststagnasjon hos barn og vekttap hos voksne. Det er heller ikke uvanlig at sykdommen gir atypiske eller svært få symptomer, voksne kan ha cøliaki uten diaré og vekttap. Tilstanden opptrer ofte familiært og er delvis arvelig betinget. Det antas at ca. 1 av 2–300 personer i Norge har cøliaki. Diagnosen stilles på bakgrunn av en blodprøve og i neste omgang en tynntarmsbiopsi, dvs. at man tar en prøve fra tynntarmen og undersøker denne. (kilde: Helsedirektoratet).

Ombudet legger derfor til grunn at cøliaki er å anse som nedsatt funksjonsevne etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Har Forsvaret plikt til å tilrettelegge for at cøliakere skal kunne avlegge førstegangstjeneste?

Plikten til individuell tilrettelegging er regulert i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 12. Etter § 12 første ledd har arbeidsgiver plikt til å foreta en rimelig individuell tilrettelegging for å sikre at arbeidstaker og arbeidssøker med nedsatt funksjonsevne kan få eller beholde arbeid. Spørsmålet om

Forsvaret har plikt til individuell tilrettelegging avhenger derfor av om det foreligger en arbeidstaker-arbeidsgiver relasjon i lovens forstand mellom de vernepliktige og Forsvaret.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven inneholder ingen definisjon av arbeidstaker- eller arbeidsgiverbegrepet. Bestemmelsen viderefører imidlertid den tidligere bestemmelsen i arbeidsmiljøloven § 13-5, jf. Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) punkt 10.6.4.4 side 182. Etter arbeidsmiljøloven defineres arbeidstaker som "enhver som utfører arbeid i annens tjeneste", jf. § 1-8 første ledd. Arbeidsgiver defineres som "enhver som har ansatt arbeidstaker for å utføre arbeid i sin tjeneste", jf. § 1-8 andre ledd. Etter forskrift 16. 12. 2005 nr. 62 om arbeidsmiljølovens anvendelse for personer som ikke er arbeidstakere § 2 skal vernepliktige, sivile tjenestepiktige og elever ved Forsvarets skoler, når de utfører arbeid, anses som arbeidstakere i forhold til arbeidsmiljølovens kapitler om grunnleggende krav til et fullt forsvarlig arbeidsmiljø samt bestemmelsene om Arbeidstilsynets tilsyn med loven. Arbeidsmiljølovens kapittel 13 om likebehandling i arbeidslivet, som frem til diskriminerings- og tilgjengelighetsloven trådte i kraft 1. januar 2009 hjemlet forbudet mot diskriminering og arbeidsgivers tilretteleggingsplikt for arbeidstakere og arbeidssøkere med nedsatt funksjonsevne, gjelder etter forskriften ikke for vernepliktige. Forsvaret ved Vernepliktsverket har derfor ikke plikt til individuell tilrettelegging etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 12.

Spørsmålet ombudet skal ta stilling til er derfor om det er diskriminering i strid med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 4 at cøliakere ikke kalles inn til førstegangstjeneste. I og med at Forsvaret ikke har plikt til individuell tilrettelegging etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 12 kan det slik ombudet ser det ikke pålegges Forsvaret en plikt til tilrettelegging av betydelig omfang for at cøliakere skal kunne avtjene verneplikt.

Ansatt militært personell er imidlertid å anse som arbeidstakere i lovens forstand, noe som innebærer at Forsvaret har plikt til individuell tilrettelegging etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 12 første ledd for ansatte i forsvaret. Også her er det imidlertid begrensninger i rekkevidden av diskrimineringsvernet og tilretteleggingsplikten. Forskjellsbehandling av tilsatt militært personell på grunn av helsetilstand/nedsatt funksjonsevne vil slik ombudet ser det fort kunne være saklig begrunnet fordi det anses nødvendig av hensyn for utøvelse av arbeid eller yrke, jf. diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 4, fjerde ledd andre punktum.

Ombudet viser her til at også EUs rammedirektiv om likebehandling i arbeidslivet, 2000/78/EF, inneholder forbehold når det gjelder militært personell, jf. fortalen punkt 18 og 19. Av fortalens punkt 18 fremgår at direktivet ikke må føre til at væpnede styrker skal være forpliktet til å ansette personer som ikke fyller nødvendige krav for å kunne utføre samtlige oppgaver vedkommende kan

bli pålagt for å sikre tjenestenes operasjonelle karakter. Av fortalens punkt 19 fremgår at medlemsstatene, for å opprettholde de væpnede styrkenes kapasitet, kan velge at disse eller deler av disse skal være unntatt fra direktivets bestemmelser om funksjonsnedsettelse og alder.

Stilles cøliakere dårligere enn andre ved at de ikke kalles inn til førstegangstjeneste?

Ombudet må ta stilling til er om cøliakere stilles dårligere enn andre ved at de ikke får avlegge førstegangstjeneste.

Ingen har *rett* til å avlegge førstegangstjeneste. Det følger av vernepliktloven § 3 at norske mannlige statsborgere etter utskrivning er vernepliktig fra 1. januar i det år han fyller 19 til utgangen av det år han fyller 44. Avtjening av verneplikt er *ikke* et tilbud man kan velge å benytte seg av eller velge å avstå fra.

I og med at førstegangstjenesten er en pliktig vernetjeneste, kan man også se det slik at cøliakere er *fritatt fra en plikt* som andre pålegges, noe som taler mot at de er stilt dårligere.

Det fremgår av Prop 1 s (2010- 1022) punkt 3.3.4 at tallet på vernepliktige mannskap i 2009 var en rekvirert styrke på 8 935. Dette var i samsvar med Forsvarets behov. Dette var noe mindre enn året før, i hovedsak fordi seks måneders utdanning til Heimevernet ble avslutta. Totalt 30 476 personer ble klassifiserte på sesjon i 2009. Av disse var 3 544 kvinner. Det møtte 11 465 til tjeneste.

Ombudet har innhentet statistikk fra Forsvarsdepartementet om andelen menn og kvinner som gjennomfører førstegangstjeneste. Statistikken viser at det hvert år er årskull på over 60 000, medregnet både kvinner og menn. Av 30 197 menn som ble klassifisert på sesjon i 2008, ble 21 593 klassifisert som tjenestedyktige. 7 641 av disse fullførte førstegangstjeneste. Av 3 817 kvinner klassifisert på sesjon i 2008 ble 3 592 klassifisert som tjenestedyktige. 660 av disse fullførte førstegangstjenesten. Forsvarets behov samme år var 10 276 soldater. De senere år har andelen menn som gjennomfører førstegangstjenesten ligget på cirka 25 % av årskullet. Andelen kvinner som gjennomfører førstegangstjenesten ligger nå på cirka 8 %.

Ved at cøliakere ikke kalles inn til førstegangstjeneste går de glipp av muligheten til å gjøre militær karriere innen Forsvaret, og til å ta utdanning, herunder lederutdanning, i Forsvaret. NCFU viser også til at det kan virke negativt ved senere jobbsøking at man ikke har avlagt førstegangstjenesten.

Mange kan dessuten ha en sterk motivasjon for å utføre førstegangstjenesten. Ombudet mener disse forholdene taler for at cøliakere stilles dårligere enn andre.

Ombudet finner, under tvil, at cøliakere stilles dårligere enn andre ved at de ikke får avlegge førstegangstjeneste.

Er det saklig begrunnet at cøliakere ikke kalles inn til førstegangstjeneste?

Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller dem som forskjellsbehandles, anses uansett ikke som diskriminering etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, jf. § 4 fjerde ledd.

Ombudet viser innledningsvis til vernepliktsloven. Etter vernepliktsloven skal Vernepliktsverket foreta en klassifisering av de utskrivningspliktige etter deres tjenestedyktighet og øvrige forutsetninger for tjeneste i Forsvaret, jf. § 22 nr. 2. Klassifiseringen har til hensikt å fastsette den enkeltes skikkethet for militærtjeneste. Klassifiseringen skal fortrinnsvis skje på sesjon av en klassifiseringsnemnd. I nemnda inngår en offiser fra Vernepliktsverket som formann og en lege. Legen bestemmer den utskrivningspliktiges tjenestedyktighet, jf. vernepliktsloven § 25.

Ombudet legger til grunn at det er Forsvarets operative behov som til enhver tid er styrende for innkalling til førstegangstjeneste. Et betydelig antall vernepliktige mannskaper må i løpet av førstegangstjenesten tegne kontrakt for tjeneste i utenlandsoperasjoner. Rekruttering til grunnleggende befalsutdanning vil i stor grad skje fra avdelinger under førstegangstjeneste. Dette fremgår av FSN P6. Her fremgår også at det på denne bakgrunn i større grad enn tidligere letes etter mannskaper som er best kvalifisert for Forsvarets behov ("positiv seleksjon"). Tidligere lette man etter "ikke tjenestedyktige".

FASN P6 viser også til St. prp. Nr. 42 (2003-2004), som beskriver nye krav til Forsvaret. Klassifisering og seleksjon må ta hensyn til Forsvarets nye operasjonelle struktur både på norsk territorium og i internasjonale oppdrag. Alt personell i Forsvaret må påregne utstasjonering til operasjoner i utlandet. Det betyr at legen må være gjennomgående strengere enn før ved fastsettelsen av vurderingssiffer og samlet helseprofil. Ved tvil mellom to vurderingssiffer, anbefales det at laveste benyttes.

Formålet med førstegangstjenesten er at forsvaret skal utdanne personellet til å løse nasjonalt og internasjonalt oppdrag innenfor gitte økonomiske rammer. Utdanningen som skjer gjennom førstegangstjenesten er for å gjøre personer i stand til å fungere i krise/krig nasjonalt eller internasjonalt.

Vernepliktsverket har redegjort for at tilrettelegging for cøliakere for at de skal kunne gjennomføre felttjeneste i fred vil føre til at de får gjennomført førstegangstjenesten, men de kan ikke uten spesiell tilrettelegging nyttes i krise eller krig, felttjeneste og skarpe oppdrag utenlands. Dette understøttes av Vernepliktsverkets leger. Vernepliktsverket har også redegjort for deres behov for å ha tilgjengelig personale til utenlandsoppdrag.

Hva som nærmere er Forsvarets behov, og de medisinske vurderingene som utgjør grunnlaget for klassifiseringen under sesjonen, er utpreget faglige vurderinger som ombudet vanskelig kan overprøve.

Ombudet viser dessuten til FSAN P6 punkt 3.1.5, hvor det fremgår at grad av funksjonsnedsettelse tillegges større vekt enn diagnosen som sådan. Det gjøres en samlet vurdering av funksjonsevnen ved fastsettelse av helseprofil og tjenestedyktighet. Ombudet forstår dette slik at det gjøres visse individuelle vurderinger.

Ombudet viser dessuten til at det ble innført ny sesjonsordning fra 1. januar 2010. følge av endringer i vernepliktsloven. Sesjon del I er nettbasert, mens del II er fysisk fremmøte ved sesjonslokale. Den nettbaserte egenerklæringen vil danne grunnlag for grovseleksjon. I brevene som går ut til de utskrivingspliktige vil det bli opplyst om adgangen til å be om en begrunnelse for at de ikke blir kalt inn til sesjon. Ved mottak av slike henvendelser vil Vernepliktsverket åpne for en revurdering av den enkeltes sak, for å avdekke eventuelle feil oppstått i forbindelse med grovseleksjonen under sesjonens del I. Slik bidrar Forsvarets rutiner til at den enkelte får en individuell vurdering av sin medisinske skikkethet.

På denne bakgrunn finner ombudet at det er nødvendig for et saklig formål at ungdom med cøliaki ikke innkalles til førstegangstjeneste. Ombudet finner at det heller ikke er uforholdsmessig inngripende overfor de som rammes, da det ikke er en rettighet å avlegge førstegangstjeneste, og det gjøres i en viss utstrekning individuelle vurderinger av skikkethet for tjeneste.

Konklusjon

Forsvaret v/Vernepliktsverket handler ikke i strid med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 4 ved at cøliakere ikke innkalles til førstegangstjeneste.

Det norske forsvaret bygger på en førstegangstjeneste som er en pliktig vernetjeneste, og ikke en rettighet som den enkelte kan velge å benytte seg av eller velge å avstå fra. Hvem og hvor mange som innkalles til førstegangstjeneste styres av Forsvarets behov for soldater det enkelte år. Hva som nærmere er Forsvarets behov, og de medisinske vurderingene som utgjør grunnlaget for klassifiseringen under sesjonen, er utpreget faglige vurderinger som ombudet vanskelig kan overprøve.

Ombudet mener derfor at diskrimineringslovgivningen ikke er et egnet virkemiddel for å påvirke eller endre hvem, eller eventuelt hvor mange, som skal kalles inn til førstegangstjeneste, da dette vil forutsette en overprøving av medisinske og militærfaglige vurderinger i forhold til den enkelte diagnose eller tilstand.

Ombudet vil likevel understreke at offentlige myndigheter har plikt til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme diskriminerings- og tilgjengelighetslovens formål, jf. § 3. Det innebærer at offentlige myndigheter skal se til at hensynet til likestilling integreres i all offentlig virksomhet, og at regelverk og forvaltningsvedtak er i samsvar med diskriminerings- og tilgjengelighetslovens formål, jf. Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) punkt 13.8.4 side 210.

Det er derfor viktig at vernepliktsverkets retningslinjer for vurderingen av skikkethet for tjeneste til enhver tid bygger på oppdatert kunnskap, og at motiverte utskrivningspliktige ikke avvises utover det som er saklig begrunnet ut fra Forsvarets behov. Herunder er det viktig at den enkelte så langt mulig gis en individuell vurdering av skikkethet for tjeneste i Forsvaret. Ombudet mener det også bør vurderes om den nettbaserte egenerklæringen som skal fylles ut under sesjonens del I kan gjøres med finmasket, slik at ikke grovseleksjonen foretas på bakgrunn av at den enkelte har en diagnose alene, uten at det tas hensyn til diagnosens grad og eventuell bruk av medikamenter.

Oslo, 11.02.2011

Sunniva Ørstavik, likestillings- og diskrimineringsombud.